

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН У КОМУНАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Охарактеризовано специфіку корпоративних відносин у комунальній сфері та розглянуто актуальні питання їх розвитку. Досліджено проблеми удосконалення корпоративного управління в комунальному секторі економіки. Сформовано систему особливих принципів корпоративного управління в галузі комунального господарства.

В умовах побудови суспільного устрою, орієнтованого, з одного боку, на розвиток ринкових механізмів та інституцій, а з іншого – на посилення соціальної ролі держави, забезпечення достойного рівня життя громадян та поліпшення якості й доступності суспільних послуг, проблематика реформування комунального сектору економіки привертає до себе особливу увагу. Комплексне дослідження даної системи проблем як у теоретичній, так і практичній площинах дозволить істотно поліпшити фінансовий стан та оптимізувати роботу підприємств комунального господарства, максимізувати їх внесок у наповнення місцевих бюджетів, а головне – вирішити низку важливих соціальних проблем.

Одним з основних напрямів реформування комунальної сфери, як підтверджує зарубіжний досвід, може стати її корпоратизація. Однак, як показало дослідження, рівень корпоратизації комунального сектору вітчизняної економіки залишається надзвичайно низьким, що зумовлено, зокрема, й недостатньою увагою до цієї проблеми у вітчизняній науковій літературі.

Проблемам корпоративних відносин присвячено багато праць українських та зарубіжних вчених: С. Богачова, Ф. Блека, І. Булеєва, А. Воронкової, Дж. К. Гелбрейта, Г. Козаченко, Є. Коренева, М. Мельникової, Р. Мертона, М. Міллера, А. Радигіна, М. Скоулза, Дж. К. Ван Хорна та ін. Незважаючи на це, особливості розвитку корпоративних відносин у комунальній сфері залишаються майже не дослідженими. У низці праць вітчизняних вчених – Б. Данилишина, В. Кравченка – розкрито різнопланові проблеми функціонування комунального господарства, однак питання корпоратизації комунальних підприємств розглядаються в них лише епізодично. У зв'язку з цим, дане дослідження є нині особливо актуальним і тісно пов'язаним з вирішенням важливих практичних завдань щодо реформування комунального сектору економіки України.

Метою роботи є пошук оптимальних шляхів розвитку корпоративних відносин у комунальному господарстві та формування теоретичних засад ефективної системи корпоративного управління в цій сфері, зокрема, завдяки визначенню особливих принципів корпоративного управління, які б належним чином врахували специфіку галузі.

Як відомо, під терміном “корпорація” криється глибокий зміст, що виходить далеко за межі сфери суспільного відтворення. Сам цей термін (corporation) у перекладі з англійської мови означає групу осіб, яким законодавство дозволяє діяти як одній персоні. Згідно з трактуванням, яке відоме в Сполучених Штатах Америки ще з XIX ст.: “Корпорація – це штучне утворення, яке не можна побачити та відчуті і яке існує лише законодавчо. Будучи простим породженням закону, вона наділена лише тією власністю, яку їй дарує статут про її створення” [1, 21]. В енциклопедії Брокгауза та Ефрона подається визначення корпорації як спілки, яка відрізняється від інших особливою внутрішньою організацією, згуртуванням членів в єдине ціле, тому є самостійним суб'єктом, наділеним правами і обов'язками, має статус юридичної особи. Як окремий різновид корпоративного утворення тут розрізняють публічно-правову корпорацію, характерним представником якої виступає орган самоврядування [2]. Одне з найбільш універсальних сучасних визначень корпорації ототожнює її з організацією, що поставила перед собою певні цілі, здійснює свою діяльність задля суспільного добробуту, має певні права, є юридичною особою, функціонує на постійній основі і має обмежену відповідальність [3, 105]. І хоч досі у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі існують різні думки щодо визначення цього поняття, можна стверджувати про наявність трьох основних рис, що властиві корпорації. Такими рисами є: по-перше, розмежування власності від управління та обмежена відповідальність учасників; по-друге, здатність укладати угоди та володіти власністю; по-третє, наявність механізму передачі права власності, що дозволяє забезпечити існування корпорації незалежно від тривалості життя її власників.

Незважаючи на широкий спектр відносин, пов'язаних із утворенням та функціонуванням корпорацій, одним із найбільш важливих аспектів корпоративних відносин залишається діяльність корпорації як суб'єкта підприємницької діяльності та процесу суспільного відтворення загалом. У контексті цього варто відмітити, що коли розвиток корпоративних засад у приватному секторі економіки досліджено досить глибоко, до певної міри з'ясовано особливості цих відносин у державному секторі, то проблематика діяльності корпорацій у комунальному секторі потребує ґрунтовного вивчення.

На нашу думку, підходи щодо розвитку корпоративних відносин у комунальному секторі повинні істотно відрізнятися від загальноприйнятих підходів, які застосовуються в інших сферах економічної діяльності. Це зумовлено особливостями місцевого самоврядування як суспільного інституту, функціонування якого пов'язане із задоволенням потреб членів територіальних громад. При цьому головна увага приділяється вирішенню тих важливих завдань місцевого значення, створенню тих суспільних благ,

яким в ієрархії цінностей територіальної громади належить найбільш важливе місце, незалежно від того, в якій формі вони надаються. Інколи зростання матеріального добробуту членів громади може бути менш пріоритетним завданням, ніж ті, що безпосередньо не пов'язані з одержанням матеріальної вигоди, як, наприклад, поліпшення якості надання соціальних послуг, вирішення екологічних проблем тощо. Саме з цим пов'язана головна відмінність корпоративних утворень у комунальному секторі від інших корпорацій, яка полягає в тому, що дуже часто засновники та власники контрольних пакетів акцій ставлять перед компанією цілі, що не спрямовані на максимізацію прибутків акціонерів. Це можуть бути соціальні, економічні внески та внески в охорону навколишнього середовища [4, 57].

Необхідно відмітити, що хоч за кордоном корпоративними є більшість комунальних підприємств [5, 225], у нашій країні корпоративні відносини у комунальному секторі є слабо розвинутими. І це незважаючи на те, що широкий досвід функціонування акціонерних товариств у комунальному секторі України було надбано ще в другій половині XIX ст. Зокрема, в Києві газове освітлення міста з 1870 року забезпечувало Київське газове акціонерне товариство, яке спорудило два газових заводи і встановило в центрі 1500 ліхтарів, а в 1872 році Київським акціонерним товариством водопостачання було збудовано та запущено в експлуатацію міський водогін [6, 196]. В цей час було здобуто й певний негативний досвід, про який доречно пам'ятати нині. Так, перед першою світовою війною Київська міська влада внаслідок реалізації значних часток пакетів акцій товариств була позбавлена можливості контролювати такі найважливіші галузі міського господарства, як виробництво електроенергії й газу, водопровід, трамвай тощо. При цьому 90% акцій Київського електричного товариства та 85% акцій міського трамвая перебували в руках іноземних інвесторів, які, одержуючи мільйонні прибутки, сплачували до міського бюджету мізерні суми [6, 305].

Позитивна вітчизняна й закордонна практика свідчить про те, що стратегічні галузі комунального господарства повинні перебувати під контролем органів місцевого самоврядування. На необхідність цього один із патріархів вітчизняної фінансової науки професор І. Х. Озеров акцентував ще на початку XX століття [7, 131–136]. Підтвердженням цього може служити також сучасний досвід діяльності закордонних корпорацій. Наприклад, в Австрії, Бельгії, Німеччині та Італії більше половини зареєстрованих промислових корпорацій контролюються крупними акціонерами, які володіють пакетом з 50% або більше акцій [4, 55]. За умови чіткої регламентації на законодавчому рівні принципів та методів корпоративного управління це не становить надто істотної перешкоди для забезпечення ефективного функціонування корпорації на ринкових засадах. Крім того, не варто забувати, про те, що корпорація, яка бере участь в господарській діяльності за стратегічними для місцевої влади напрямками, дуже часто виступає монополістом на регіональному чи локальному ринку. А це вже, навпаки – суттєвий стимулюючий чинник щодо участі в такій діяльності.

Водночас доцільно відмітити, що поряд зі стратегічними сферами діяльності муніципалітетів, до яких належать водо-, енерго- і теплостачання, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, екологія, водопровідно-каналізаційне господарство та інші, які забезпечують задоволення найнеобхідніших потреб громадян, функціонують також галузі менш пріоритетного значення. З метою більш ефективного розвитку останніх в умовах ринкової конкуренції місцева влада може реалізувати частину контрольного пакету акцій, що одночасно буде також істотним джерелом бюджетних надходжень. До таких галузей можна віднести побутове обслуговування населення, торгівлю, переробку сміття і твердих відходів, будівництво та реконструкцію муніципальних шляхів, будівництво житла тощо. В цьому плані цікавим є досвід Москви, яка є нині учасником більш ніж 400 акціонерних товариств. В 54% товариств місто має менш ніж 25% акцій, в 24% корпорацій володіє блокуючим пакетом (від 25% до 50% акцій), а діяльність 22% акціонерних товариств, які здійснюють діяльність у найбільш важливих сферах міського життя, повністю контролюється міською владою завдяки наявності в неї контрольного пакету акцій [8].

Незаперечним є той факт, що стан справ, який спостерігається нині в комунальному секторі вітчизняної економіки є вкрай незадовільним і вимагає оперативного втручання. Житлово-комунальне господарство України є неспроможним ефективно працювати в ринкових умовах і надавати послуги належного рівня. Підлягає ремонту кожен третій жилий будинок, а 40 тис. будинків (4% житлового фонду), в яких проживає майже 2 млн. осіб, є застарілими та аварійними і мають граничний ступінь зносу. На межі повної зупинки перебуває ліфтове господарство, де 20 тис. ліфтів потребують заміни. Аварійними є майже третина водопровідно-каналізаційних мереж, 14% теплових мереж, приблизно 30% теплових пунктів, понад 15% мостів і шляхопроводів. Потребує ремонту або заміни четверта частина водогінних очисних споруд, кожна п'ята насосна станція, 40% насосних агрегатів. Вимагає оновлення більш, ніж 80% рухомого складу міського електротранспорту, значна частина автотранспорту, трамвайних колій та іншої інфраструктури. Вітчизняне комунальне господарство є високоенергозатратним. Майже половина основних засобів на підприємствах комунальної теплоенергетики працює неефективно. На обслуговування одного кв. м житла у нашій країні витрачається в три-сім разів більше енергоресурсів, ніж у середньому в Західній Європі, а витрати електроенергії на виробництво та реалізацію одного куб. м води вищі на третину. У процесі транспортування в нашій країні втрачається марно 30% води та 25% електричної енергії. Ефективність праці в житлово-комунальному секторі вітчизняної економіки у 4–16 разів нижча, ніж у розвинутих західноєвропейських країнах [9; 10, 7; 11, 336–337].

Підприємства комунальної власності, які складають основу комунального сектору економіки, працюють збитково. Зокрема, у Тернопільській області в 2003 році вони загалом одержали 15,0 млн. грн. збитку в той час, коли фінансові результати підприємств інших форм власності були позитивними і в цілому по області склали понад 43,1 млн. грн. прибутку. Прибутковою була діяльність комунальних підприємств лише у

сферах торгівлі, державного управління, освіти та охорони здоров'я, а всі інші напрями їх діяльності є хронічно збитковими [12, 251]. Така ж ситуація спостерігається і в цілому по країні. У 2002 році обсяг збитків комунальних підприємств перевищив суму прибутків на 837 млн. грн. [13].

Низькою залишається роль комунальних підприємств у формуванні доходів місцевих бюджетів. Надходження від об'єктів комунальної власності в сукупних доходах місцевих бюджетів України загалом складають незначну частку – 3–4%. Останніми роками спостерігається тенденція до поступового їх зростання, однак цього досягнуто переважно за рахунок збільшення надходжень від приватизації, потенціал яких поступово вичерпується. Серед усіх видів поступлень найбільшу фіскальну роль відіграють податок на прибуток комунальних підприємств та надходження від продажу майна та землі (табл. 1).

Таблиця 1
Доходи від об'єктів комунальної власності в сукупних доходах місцевих бюджетів України (%)
[14; 15]

Види доходів	Роки	
	2002	2003
Податок на прибуток підприємств, що належать до комунальної власності	0,53	0,44
Дивіденди, нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади	0,05	0,05
Плата за оренду цілісних майнових комплексів та іншого майна	0,31	0,36
Надходження від відчуження майна, яке належить Автономній Республіці Крим та майна, що знаходиться у комунальній власності	1,70	2,07
Надходження від продажу землі	0,49	0,91

У таких складних умовах важливо обрати правильну стратегію розвитку комунального сектору економіки, насамперед шляхом реформування об'єктів комунальної власності, кількість яких, незважаючи на низькі показники роботи, залишається значною, як це видно з табл. 2 та рис. 1. До того ж структура об'єктів комунальної власності показує, що питома вага потенційно прибуткових підприємств (промисловість, торгівля, будівництво, транспорт) у загальній кількості є мізерною. У власності територіальних громад перебуває багато об'єктів, які в нинішніх умовах є хронічно збитковими. А органи місцевого самоврядування виявилися усунутими від процесів приватизації більшості прибуткових підприємств, внаслідок чого такі об'єкти, як правило, повністю перейшли у приватну власність.

Таблиця 2
Кількість об'єктів комунальної форми власності на 1 січня 2003 року [12; 13]

Вид діяльності	Україна		Тернопільська область	
	кількість об'єктів	частка, %	кількість об'єктів	частка, %
Освіта	22428	31,9	980	42,2
Державне управління	18488	26,3	705	30,3
Колективні, громадські та особисті послуги	6530	9,3	144	6,2
Охорона здоров'я та соціальна допомога	5986	8,5	118	5,1
Операції з нерухомістю та здавання під найм	4686	6,7	108	4,6
Промисловість	3605	5,1	147	6,3
Торгівля, послуги з ремонту	2972	4,2	78	3,4
Будівництво	805	1,1	7	0,3
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	753	1,1	22	0,9
Готелі та ресторани	681	1,0	6	0,3
Транспорт і зв'язок	450	0,6	6	0,3
Фінансова діяльність	115	0,2	-	-
Рибне господарство	14	0,0	-	-
Інші види	2718	4,0	3	0,1
Разом	70231	100	2324	100

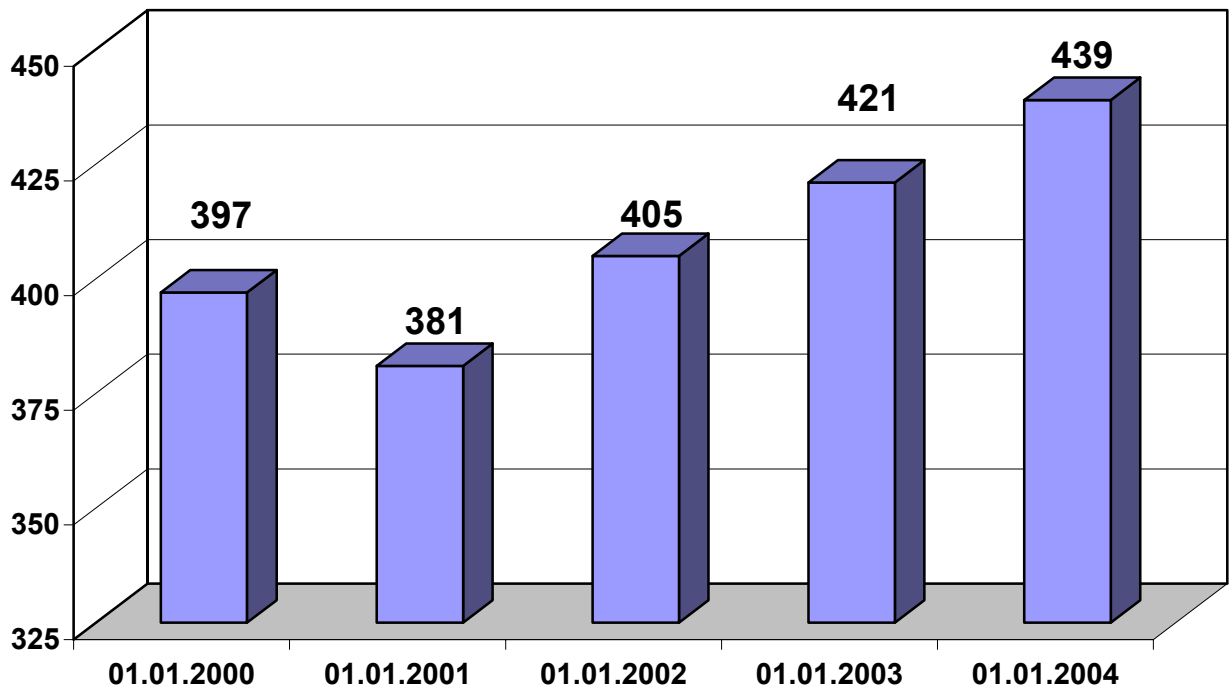

Рис. 1. Кількість комунальних підприємств у Тернопільській області [12, 70]

Функціонування підприємств-монополістів, заснованих винятково на комунальній формі власності, зумовлює їх інертність, що стримує процеси впровадження нових технологій та нових методів управління, обмежує стимули до підвищення рівня збору платежів за надані послуги. Тому визріла необхідність масштабних інституційних перетворень у комунальному секторі економіки та широкого залучення в цей сектор приватного капіталу. Підтвердженням доцільності цього може служити, зокрема, позитивний зарубіжний досвід Польщі, Угорщини, Чехії та інших країн постсоціалістичного простору [11, 419].

Безперечно, одним зі стратегічних напрямів реорганізації комунальних підприємств має стати їх корпоратизація. В розвинутих країнах частка корпорацій у загальному числі організацій різних форм господарювання складає близько 10%, однак вони забезпечують більше 75% обсягів продажу і до 90% всіх отриманих доходів [15, 15]. Корпорації переконаливо довели, що є однією з найбільш ефективних форм підприємницької діяльності в умовах ринку. До того ж корпорації – суб'єкти економічних відносин та органи місцевого самоврядування до певної міри схожі за своєю внутрішньою сутністю, оскільки діяльність останніх також носить корпоративний характер. У зв'язку з цим, на наш погляд, існує життєво обґрунтована необхідність прискорити розвиток корпоративних відносин у комунальному секторі вітчизняної економіки.

Дана організаційно-правова форма господарювання може створити унікальні можливості щодо реформування комунальної власності з одночасним залученням до процесу роздержавлення представників територіальних громад, які зацікавлені не лише в зростанні особистого добробуту, але й у забезпеченні ефективної діяльності об'єктів комунального господарства. Розвиток корпоративних відносин сприятиме залученню в комунальний сектор значних обсягів фінансових ресурсів приватних інвесторів. Здатність акумулювати ресурси є однією з найважливіших переваг корпоративних утворень. Щодо цього варто відмітити також, що корпорації є не просто інструментом інтеграції індивідуальних активів, але й фактично створюють новий, додатковий капітал для суспільства. Внаслідок цього проявляється синергійний ефект, коли потенціал системи виявляється більшим від арифметичної суми складових її елементів. Крім того, корпоратизація комунальної власності може стати одним із важелів зміцнення матеріально-фінансової бази місцевого самоврядування, що має надзвичайно важливе значення в сучасних умовах демократизації суспільства.

Незважаючи на певний позитивний досвід корпоратизації окремих сфер комунального господарства України, рівень її залишається низьким. Акціонерними товариствами є лише 5% підприємств, які надають послуги з тепло-, водопостачання та водовідведення менше, ніж 4 млн. громадян [17, 6]. Темпи корпоратизації комунального господарства також не можна назвати задовільними. Так, станом на 1 січня 2004 року в Тернопільській області в результаті приватизації змінив форму власності 2451 об'єкт, в тому числі 1809 об'єктів або 73,8% від загальної кількості були об'єктами комунальної власності. З них шляхом корпоратизації через продаж акцій відкритих акціонерних товариств було приватизовано лише 337 об'єктів або 13,7% від загальної кількості [18, 5–29]. В структурі реформованих у такий спосіб об'єктів чільне місце

належить підприємствам, які займаються промисловою діяльністю (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість корпоратизованих об'єктів комунальної власності в Тернопільській області на 1 січня 2004 року [18, 24–29]

Вид діяльності	Кількість	Частка в загальній кількості, %
Промисловість	126	37,4
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	56	16,6
Будівництво	52	15,4
Торівля	50	14,8
Транспорт і зв'язок	29	8,6
Операції з нерухомістю та здавання під найм	18	5,4
Сфера послуг	3	0,9
Рибне господарство	2	0,6
Освіта	1	0,3
Разом	337	100

Ще нижчі темпи корпоратизації об'єктів комунального сектору спостерігаються в цілому по країні. Упродовж 2003 року в Україні змінили форму власності 4827 об'єктів комунальної власності. Однак переважно застосовувався спосіб викупу (69,9% від загальної кількості об'єктів), натомість, як бачимо з рис. 2, шляхом корпоратизації було роздержавлено менше ніж 0,1% об'єктів [19, 14].

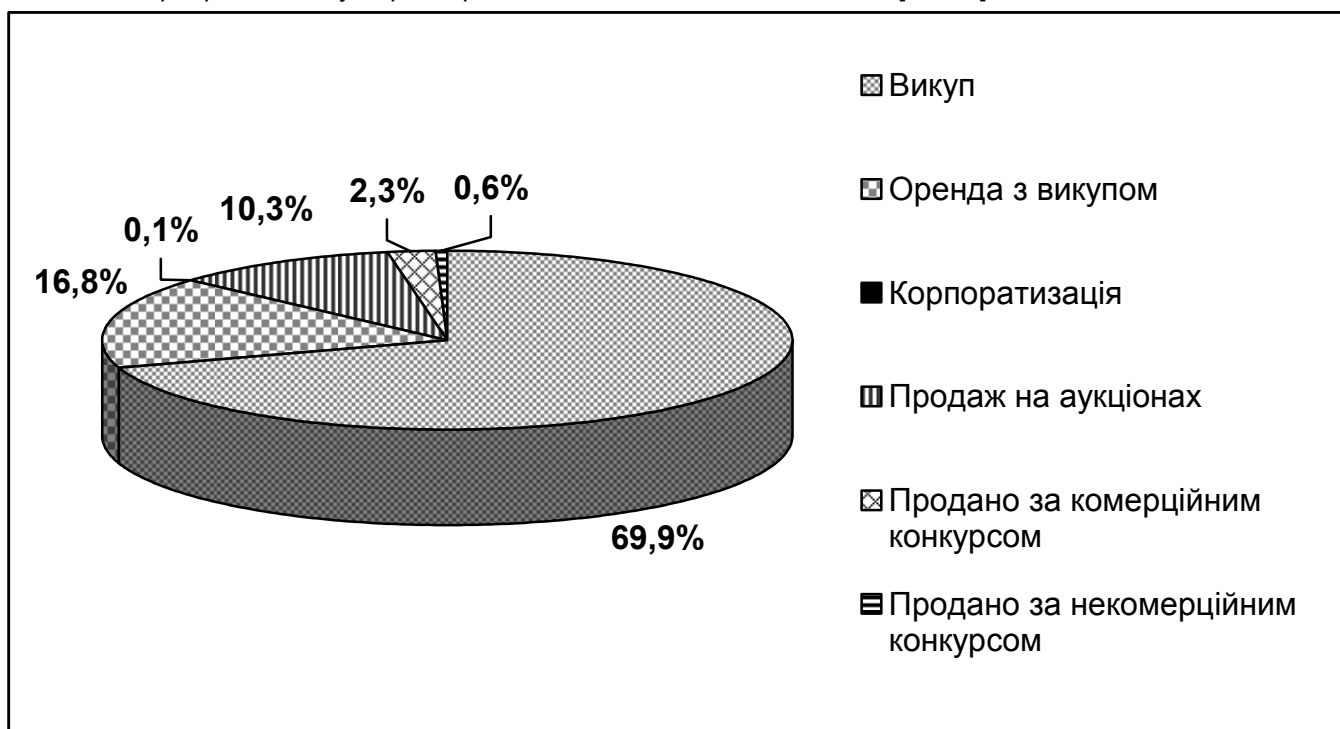

Рис. 2. Роздержавлення об'єктів комунальної власності в Україні у 2003 році [19, 14]

Звісно, сам по собі процес корпоратизації не стане засобом покращення роботи комунального господарства, якщо не буде вирішено комплексу проблем, пов'язаних із підвищенням ефективності механізмів корпоративного управління у цій галузі. Адже відомо, що досконале управління сьогодні в світі вважається одним із найважливіших чинників забезпечення конкурентоспроможності корпорацій. Ефективне управління дозволяє удосконалити використання капіталу та зберегти довіру з боку інвесторів. Крім того, воно допомагає в забезпеченні корпораціями інтересів широкого кола клієнтів та мешканців регіонів, в яких вони здійснюють свою діяльність, а також підзвітності наглядовим органам та акціонерам. Це, в свою чергу, забезпечує здійснення корпораціями діяльності на благо суспільства загалом.

Як правило, у зарубіжній економічній літературі категорія "корпоративне управління" використовується у

вужькому значенні – як управління корпоративними правами в інтересах власників [20, 12]. У широкому значенні під корпоративним управлінням необхідно розуміти особливу форму організації бізнесової діяльності, яка ґрунтується на відокремленні власності та відповідальності корпорації від власності та відповідальності її учасників. Головна мета корпоративного управління полягає у підвищенні ефективності функціонування товариства та задоволенні інтересів учасників корпоративних відносин. При цьому надзвичайно важливо досягнути балансу інтересів сторін, що є однією з найважливіших умов оптимізації діяльності корпоративного утворення.

Типовою є така система корпоративного управління, яка складається з чотирьох органів – загальних зборів, наглядової (спостережної) ради, виконавчого органу (правління) та ревізійного органу.

Характерною ознакою всіх режимів ефективного корпоративного управління є пріоритетність інтересів акціонерів, які довіряють товариствам розумно та ефективно використовувати їхні кошти. Корпоративне управління, що включає систему відносин між правлінням товариства, її радою, акціонерами та іншими зацікавленими особами, є одним з ключових елементів підвищення економічної ефективності. Крім того, корпоративне управління окреслює межі, в яких визначаються завдання товариства, а також засоби виконання цих завдань і здійснення моніторингу діяльності. Належне корпоративне управління має створювати стимули для того, щоб правління та спостережна рада прагнули досягти цілей, що відповідають інтересам товариства й акціонерів, та забезпечувати дієвий моніторинг і таким чином сприяли ефективному використанню ресурсного потенціалу корпорації.

Передумовою ефективного корпоративного управління є досконале забезпечення правових основ такої діяльності. В Україні основними нормативно-правовими актами, які врегульовують корпоративні відносини, є Цивільний та Господарський кодекси, закони “Про господарські товариства” та “Про цінні папери та фондову біржу”. Крім того, не менш важливими документами для розвитку корпоративного управління є постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2000 № 791 “Про управління корпоративними правами держави”, Указ Президента України від 21.03.2002 № 280/2002 “Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах”, Принципи корпоративного управління, затверджені рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.12.2003 № 571, Основні концептуальні підходи до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2004 № 155, та низка інших підзаконних актів. Таким чином, правове поле, що забезпечує діяльність у сфері корпоративного управління, незважаючи на окремі нерегульовані питання та суперечності, активно функціонує та поступово вдосконалюється з урахуванням вітчизняного досвіду та кращих прикладів унормування корпоративних відносин в зарубіжних країнах.

Разом з тим, розвиток корпоративних відносин у комунальному секторі, який характеризується особливою специфікою та тісним взаємозв'язком із системою місцевого самоврядування, досі належним чином не регламентований. Нині перспективи удосконалення нормативно-правового врегулювання корпоративного управління у цій галузі пов'язують із прийняттям Закону України “Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності”. Справді, проект такого закону, який перебуває на розгляді у Верховній Раді України [21], заслуговує на увагу. Він дозволить визначити основні засади та встановити порядок управління об'єктами комунальної власності, в тому числі й комунальними корпоративними правами. Однак навіть ухвалення даного документа не дозволить сповна вирішити проблеми правового врегулювання корпоративних відносин у сфері комунального господарства. На нашу думку, існує необхідність повнішого, чіткішого та прозорішого визначення на законодавчому рівні принципів та ключових положень корпоративного управління у комунальному секторі з урахуванням специфіки такої діяльності.

На сьогодні в світі існує велика кількість стандартів (принципів, рекомендацій, кодексів) у сфері корпоративного управління. Найавторитетнішим серед цих документів є “Принципи корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)”, який був розроблений у 1999 році за ініціативою ряду міжнародних організацій та 22 розвинутих країн світу, включаючи країни “великої сімки”. У грудні 2003 року Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку ухвалила вітчизняні Принципи корпоративного управління. Однак специфіка функціонування комунального сектору вимагає застосування дещо відмінних підходів до корпоративного управління у цій сфері діяльності. Тому доцільним вважається затвердження системи особливих принципів корпоративного управління в галузі комунального господарства. До таких принципів, на нашу думку, варто віднести наступні:

1. Корпоративне управління у комунальній сфері має сприяти досягненню головних його цілей, якими є: максимізація доходів акціонерів; збільшення прибутку корпорації та забезпечення її стабільного функціонування та розвитку; забезпечення максимально якісного та повного задоволення потреб членів територіальної громади в товарах, роботах, послугах та інших благах, у сфері задоволення яких здійснюється діяльність корпорації; наповнення місцевих бюджетів стабільними доходами, в тому числі від управління корпоративними правами місцевого самоврядування.
2. На відміну від корпорацій приватного сектору економіки, діяльність яких спрямована, як правило, винятково на збільшення прибутку товариства та зростання добробуту акціонерів, пріоритетною ціллю корпоративних утворень в комунальній галузі може бути вирішення соціальних, економічних, екологічних та інших завдань територіальної одиниці, в межах якої функціонує

- корпоративне підприємство.
3. Жодна з головних цілей корпоративного управління у цій сфері не може займати пріоритетного положення, якщо це істотно перешкоджає досягненню будь-якої з інших головних цілей корпорації. Вектор розвитку корпорації повинен враховувати необхідність досягнення всіх основних її цілей.
 4. Корпорація повинна враховувати в своїй діяльності законні інтереси зацікавлених осіб, в тому числі територіальної громади, органів самоврядування та місцевої виконавчої влади.
 5. Діяльність корпорацій повинна бути відкритою та прозорою. Звіти корпорації та інша суттєва інформація про її діяльність мають обов'язково публікуватися в місцевих засобах масової інформації. Акціонери та представники територіальної громади повинні володіти правом на своєчасне отримання повної та достовірної інформації про фінансово-господарський стан корпорації та результати її діяльності. Можливості доступу до інформації для всіх акціонерів мають бути рівними.
 6. Представники органу місцевого самоврядування обов'язково повинні бути включені до складу наглядової ради корпорації, а один з них має очолювати наглядовий орган.
 7. З метою забезпечення можливості дієвого впливу на прийняття управлінських рішень та попередження негативних наслідків діяльності корпорації для територіальної громади частка власності громади в корпоративному капіталі товариства повинна складати не менше 25%.
 8. У корпораціях, які здійснюють діяльність у стратегічних (з точки зору значимості для територіальної громади) сферах діяльності, зокрема в галузях водо-, енерго- і тепlopостачання, водопровідно-каналізаційного господарства, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, екології та інших, частка комунальної власності має складати не менше ніж 50% корпоративного капіталу.
 9. Представники органів місцевої влади та самоврядування повинні забезпечувати відстоювання інтересів корпорацій, учасниками яких вони є, в органах судової влади, в тому числі при розгляді справ про банкрутство товариств.
 10. З метою ефективного управління на професійній основі власністю територіальної громади в корпоративному капіталі орган місцевого самоврядування може делегувати повноваження щодо управління комунальною власністю недержавним структурам, відбір яких доцільно здійснювати шляхом проведення конкурсів.
 11. Межі регулятивного впливу держави щодо діяльності суб'єктів природних монополій у сфері тепло-, газо-, електро-, водопостачання і водовідведення та ін. повинні бути чітко визначені на законодавчій основі.
 12. Органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати комплексний, об'єктивний та професійний контроль за фінансово-господарською діяльністю корпорації, здійснювати постійний моніторинг функціонування корпорації.

Незважаючи на те, що принципи корпоративного управління мають декларативний характер і не є обов'язковим для дотримання нормативно-правовим документом, це не применшує їх цінності. Врахування затверджених принципів має стати основою для прийняття нормативних актів як на державному, так і місцевому рівнях. В такому випадку вони будуть впроваджені у практику функціонування корпорацій, знайдуть відображення в статутних та внутрішніх документах товариств, дозволять оптимізувати їх роботу та підвищити соціальний ефект від діяльності корпорацій.

Доцільність визначення особливих принципів корпоративного управління в галузі комунального господарства, на нашу думку, полягає в тому, що вони можуть і повинні стати тим підґрунтям, яке створить фундамент для подальшої розбудови на єдиних засадах та якісно новому рівні нормативно-правової бази корпоративних відносин у комунальній сфері вітчизняної економіки. Розроблення та прийняття таких принципів повинно відбуватися шляхом глибокого, всестороннього вивчення предмету дослідження, з урахуванням специфіки комунального господарства, а також вітчизняного й зарубіжного досвіду діяльності корпорацій.

Підсумовуючи вищезазначене, відмітимо, що розвиток корпоративних відносин у комунальному секторі є однією з необхідних умов підвищення ефективності функціонування житлово-комунального господарства. Корпоратизація комунальної сфери повинна відбуватися з урахуванням специфіки галузі. Тільки в такому випадку можна буде покращити фінансовий стан й оптимізувати діяльність комунальних підприємств та водночас підвищити їх соціальну ефективність завдяки зростанню якості та доступності суспільних послуг. Специфіка комунального сектора вимагає застосування окремих підходів щодо корпоративного управління у цій галузі, що має бути втілено в особливих принципах корпоративного управління. На основі системи таких принципів можна буде сформулювати єдину, добре вивірену стратегію розвитку корпоративних відносин у комунальному секторі економіки, що дозволить впевнено, а не блукаючи манівцями, йти в напрямку до підвищення ефективності функціонування вітчизняного житлово-комунального господарства.

Література

1. Ван Хорн Дж. К. *Основи управління фінансами: Пер. с англ. / Гл. ред. сериї Я. В. Соколов.* – М.:

- Финансы и статистика, 1999. – 800 с.
2. Брокгауз-Ефрон. Энциклопедический словарь. В 86 томах с ил. – М.: Мультимедиа-издательство “Адепт”, 2002.
 3. Розенберг Д. М. Бизнес и менеджмент. Терминологический словарь. – М.: ИНФРА-М. – 1997.
 4. Міжнародні та національні стандарти корпоративного управління: збірник кодексів та принципів. – К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2002. – 247 с.
 5. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: Навч. посіб. – К: Т-во “Знання”, КОО, 1999. – 487 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
 6. Історія Києва. У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: Ю.Ю.Кондуфор (гол. ред.) та ін. – К: Наукова думка, 1986. – 440 с.
 7. Озеров И. Х. Основы финансовой науки. – Вып. II. – 3-е изд., доп. – М., 1910. – 352 с.
 8. Новости российской экономики // РИА-Новости. – 2004. – 28 сентября.
 9. Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004–2010 роки: затв. Законом України від 24.06.2004 №1869-IV „Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004–2010 роки” // Урядовий кур’єр. – 2004. – № 154. – С. 11.
 10. Данилишин Б. Ілюзії та реалії комунальної сфери // Урядовий кур’єр. – 2003. – № 225. – С. 7.
 11. Ефективність державного управління / Ю. Бажал, О. Кілієвич, Мертенс О. та ін.; За заг. ред. І. Розпугенка. – К.: Вид-во “К.І.С.”, 2002. – 420 с.
 12. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2003 рік. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2004.
 13. Статистичний щорічник України за 2002 рік. – К.: Міністерство статистики України, 2003.
 14. Звіт про виконання бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя по доходах на 1 січня 2003 року / <http://www.budget.rada.gov.ua>.
 15. Звіт про виконання бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя по доходах на 1 січня 2004 року / <http://www.budget.rada.gov.ua>.
 16. Козаченко Г. В., Воронкова А. Е., Коренев Е. Н. Основы корпоративного управления: Учеб. пособие. – Луганск: Изд-во ВНУ, 2001. – 480 с.
 17. Семчук Г. Якісний побут – коли його не помічаєш // Урядовий кур’єр. – 2003. – № 120.
 18. Про діяльність підприємств, які змінили форму власності в Тернопільській області за 2003 рік: Стат. бюлетень. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2004. – 74 с.
 19. Інформація про хід приватизації державного майна в Україні за 2003 р. // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2004. – № 3. – С. 12–16.
 20. Євтушевський В. А. Основы корпоративного управления: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 317 с.
 21. Проект Закону України “[Про право комунальної власності та управління об’єктами права комунальної власності](#)”: зареєстр. у Верховній Раді України 12.08.2004 за № 6042 / <http://www.parlament.org.ua/>.
 22. Булеев И. П., Богачев С. В., Мельникова М. В. Промышленные корпорации: особенности развития и принятия решений: Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. Донецк, 2003. – 116 с.

[Повернутися на початок](#)